

Верховний
Суд

Боргові зобов'язання при поділі майна подружжя на прикладах висновків Верховного Суду

Ольги Ступак
суддя КЦС ВС

Постанова КЦС ВС від 13 лютого 2020 року у справі № 320/3072/18

(визнання права на ½ квартири, придбаної за кредитні кошти) частина I

Вимоги позову:

Позивачка просила в порядку поділу спільного сумісного майна подружжя визнати за нею право власності на 1/2 частини квартири.

Підстави позову:

Сторони з 21 вересня 2002 року перебували у шлюбі, який розірвано 26 жовтня 2009 року. Перебуваючи у шлюбі, 26 вересня 2005 року за рахунок кредитних коштів придбали спірну квартиру, яка на праві власності зареєстрована за відповідачем.

Заперечення відповідача:

Після припинення шлюбних відносин з 2009 року по 2013 рік він самостійно за рахунок власних коштів погашав кредит

Постанова КЦС ВС від 13 лютого 2020 року у справі № 320/3072/18

(визнання права на ½ квартири, придбаної за кредитні кошти)

Суди попередніх інстанцій задовольнили позов. Верховний Суд залишив без змін судові рішення судів попередніх інстанцій, зробивши такі висновки.

При поділі майна враховуються також борги подружжя та правовідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї. Тобто, у подружжя, крім права спільної сумісної власності на отримані грошові кошти та одержану за рахунок останніх квартиру, внаслідок укладення кредитного договору, також виникає зобов'язання в інтересах сім'ї у вигляді повернення кредитних коштів, виконання якого подружжя здійснює як солідарні боржники. Разом з тим, це не змінює статус спільності набутої під час шлюбу квартири за запозичені кошти, які були використані в інтересах сім'ї саме на придбання цього майна.

Отже, спірне нерухоме майно, придбане подружжям під час перебування у шлюбі та за кредитні кошти, які використані в інтересах сім'ї, підлягає поділу між ними в рівних частинах.

Суди дали належну оцінку доводам відповідача щодо внесення ним коштів в рахунок погашення кредитних зобов'язань та правильно виходили з того, що такі доводи, у даному випадку не мають правового значення, оскільки в розумінні вимог статті 57 СК України спірна квартира не є особистою приватною власністю відповідача, а останній не позбавлений можливості, за наявності правових підстав, ставити питання щодо повернення за рахунок позивача половини сплачених ним після розірвання шлюбу коштів в рахунок погашення кредиту, як солідарного боржника.

Постанова КЦС ВС від 06 березня 2019 року у справі № 754/11103/16-ц (поділ квартири, придбаної в кредит) частина I

Вимоги позову:

Визнати право власності:

- на квартиру № 1;
- на 1/2 частини квартири № 2;
- на 1/2 частини грошових коштів у розмірі 362 050, 13 грн;
- на 1/2 частини грошових коштів у розмірі 7 170, 34 доларів США.

Підстави:

За період шлюбу набути спірне майно, після розірвання шлюбу діти залишаються проживати з нею, враховуючи їх хворобливий стан, необхідність у особливому лікуванні, харчуванні, санаторно-курортному лікуванні, беручи до уваги те, що відповідач сплачує аліменти на утримання дітей в недостатньому розмірі, а також той факт, що він приховав майно, що є об'єктом спільної сумісної власності, витратив кошти, які є спільною сумісною власністю на власний розсуд, попросила поділити майно з відступом від рівності часток подружжя.

Суди попередніх інстанцій задовольнили позов.

Доводи касаційної скарги:

Спірні квартири придбані за кошти, які він (відповідач) отримав у кредит, зобов'язання за яким до цього часу не погашені, ним здійснюється повернення кредитних коштів вже після розірвання шлюбу із позивачем за рахунок його особистих коштів, а тому спірні квартири є його особистою власністю. Фактично суди позбавили його права власності на квартири, за які він має розраховуватися до 2031 року. Крім того, судами не враховано, що квартира № 1 є предметом договору іпотеки, в якому чітко зазначено, що він є її одноосібним власником.

Верховний Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій та направив справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, зробивши такі висновки.

Постанова КЦС ВС від 08 липня 2020 року у справі № 754/11103/16-ц (поділ квартири, придбаної в кредит) частина II

Верховний Суд скасував рішення суду апеляційної інстанції та направив справу на новий розгляд, зробивши такі висновки.

Праву на спільну сумісну власність на майно кореспондується боргове зобов'язання – повернення грошової суми, що позичалася на придбання цього майна. Відповідач у цій справі посилається на те, що він одноособово повертає кредит, отриманий на придбання спірного майна.

Для правильного вирішення суду належало встановити, яка частини кредиту погашена за час шлюбу, а також яка частина кредитних коштів повернута самостійно відповідачем, та яка частина зобов'язань перед банком залишається непогашеною, визначити розмір спільного боргу та здійснити розподіл майна із його урахуванням.

Після нового розгляду суд апеляційної інстанції вдруге залишив рішення суду першої інстанції без змін.

Верховний суд скасував рішення судів в частині поділу квартири № 1 та постановив нове, яким в порядку поділу спільного майна подружжя визнати за позивачкою право власності на 2/3 (дві третіх) частини квартири № 1, за відповідачем право власності на 1/3 частини квартири № 1.

Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду щодо наявності підстав для відступу від рівності часток при поділі майна подружжя із пропорційним врахуванням розміру сплачених сторонами, як спільно так і кожним окремо, коштів в рахунок виконання зобов'язань за договором іпотечного кредиту, вартості об'єкту інвестування - квартири № 1, загальної суми позики; розміру державної компенсації за кредитом.

Постанова КЦС ВС від 03 липня 2019 року у справі № 554/14662/15-ц (спірна квартира придбана за кредитні кошти до шлюбу)

Позивачка звернулася до суду із позовом до відповідача про поділ майна подружжя.

Зазначала, що з березня 2008 року проживала з відповідачем без реєстрації шлюбу, а з 08 липня 2009 року сторони перебували у зареєстрованому шлюбі. У жовтні 2007 року відповідач придбав за кредитні кошти двокімнатну квартиру, вартість квартири становила 252 000 грн. Виплати за кредитним договором у повному обсязі здійснювались впродовж чотирьох років за рахунок їхніх спільних коштів, всього було сплачено 721 067,53 грн. Позивачка, вважаючи, що квартира є спільним майном подружжя, просила визначити за нею та відповідачем по 1/2 частини квартири.

Рішенням суду першої інстанції у задоволенні позову відмовлено. Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що оскільки набуття права власності на спірну квартиру та укладення договору іпотеки відповідачем було здійснено до шлюбу, тому спірна квартира є особистою приватною власністю відповідача та не підлягає поділу.

Рішення суду апеляційної інстанції мотивоване тим, що оскільки позивачка сплачувала кошти за кредитним договором у період її спільного проживання з відповідачем та у зареєстрованому шлюбі, більшу частину вартості квартири за договором іпотеки вони з відповідачем сплатили за рахунок спільних коштів подружжя, тому позов підлягає задоволенню.

Верховний Суд погодився із судом першої інстанції, вказавши про те, що сплата позивачкою частини коштів за кредитним договором, укладеним для придбання квартири, не змінює правового статусу квартири, оскільки кредитний договір укладено між банком та відповідачем не в період перебування сторін у шлюбі, тому зобов'язання з повернення кредиту за цим договором виникло лише у відповідача.

Сплата боргів одного з подружжя, що виникли до укладення шлюбу, за рахунок коштів подружжя може за певних обставин враховуватися під час вирішення спору про поділ спільного майна подружжя чи боргових зобов'язань, проте не може бути підставою для визнання права на майно, набутого до укладення шлюбу.

Постанова ВС від 01 вересня 2022 року у справі № 295/9244/17

(стягнення з іншого з подружжя в порядку регресу частини коштів, сплачених у рахунок спільних зобов'язань)

Відповідач звернувся до суду із зустрічним позовом до позивачки, у якому просив визнати спільним боргом колишнього подружжя грошову суму, яку він отримав за кредитним договором, стягнути з позивачки на його користь у порядку зворотної вимоги (регресу) частину боргового зобов'язання за вказаним кредитним договором у розмірі 325 000,00 грн.

Суди попередніх інстанцій задовольнили частково таку вимогу.

Верховний Суд залишив без змін судові рішення судів попередніх інстанцій, зробивши такі висновки.

Виконання кредитних зобов'язань, які виникли у обох з подружжя, за рахунок особистих коштів одного з них (у тому числі і частково) може бути підставою для вимог до іншого подружжя, в тому числі і за правилами статті 544 ЦК України (право на зворотну вимогу (регрес) до кожного з решти солідарних боржників у рівній частці). Зазначена компенсація може бути стягнута лише у разі погашення за особисті кошти кредитної заборгованості.

Постанова КЦС ВС від 18 липня 2018 року у справі № 308/13831/15-ц

(стягнення боргу за договором позики солідарно з подружжя)

Виходячи із системного норм права, в контексті встановлених судами обставин справи, для визначення солідарного характеру обов'язків дружини щодо повернення боргу за договором позики з'ясуванню підлягає питання, чи укладено такий договір її чоловіком в інтересах сім'ї.

Як встановлено апеляційним судом, що у заяві від 13 січня 2014 року, посвідченій приватним нотаріусом відповідачка визначила, що договір позики відповідає інтересам сім'ї. Підписуючи наведену заяву, відповідачка підтвердила, що договір позики від 13 січня 2014 року укладено її чоловіком в інтересах сім'ї, а тому Верховний Суд дійшов переконання, що апеляційний суд обґрунтовано вирішив стягнути заборгованість солідарно з обох з подружжя

(13 січня 2014 року, Т. підписала заяву, посвідчену приватним нотаріусом, відповідно до якої зміст статей 60, 65 Сімейного кодексу України нотаріусом їй роз'яснено. У наведеній заяві зазначено, що факт перебування Т. у шлюбі з М. підтверджується паспортом, на 10 сторінці якого є відмітка про реєстрацію шлюбу від 29 січня 2010 року за № 32.

Т. заявила, що договір позики відповідає інтересам сім'ї та вона погоджується з тим, щоб умови договору позики (у тому числі, й сума позики) визначалися її чоловіком самостійно, або його представником).

Постанова КЦС ВС від 24 листопада 2021 року у справі № 675/347/18-ц

(розписка не підтверджує використання позичених коштів на цілі, зазначені у цій розписці) частина I

Вирішуючи спір, суди виходили з того, що відповідач не довів належними та допустимими доказами, що отримані кошти за договором позики від 30 вересня 2011 року використані ним за призначенням, на придбання автомобіля, тобто витрачені в інтересах сім'ї.

Сам по собі факт зазначення у розписці про ціль позики, безумовно, не свідчить про те, що позика була витрачена на придбання вказаного транспортного засобу та про обізнаність позивачки про існування такої позики.

Тягар доведення обґрунтованості вимог позову за загальними правилами процесуального закону покладається саме на позивача, а не реалізовується у спосіб спростування доводів пред'явлених вимог стороною відповідача, як беззаперечних. Якщо позивач, розпоряджаючись своїми правами на власний розсуд, доведе суду обґрунтованість пред'явлених вимог, то у випадку їх неспростування стороною відповідача у спосіб, визначений законом, такі вимоги підлягають задоволенню.

Враховуючи те, що договір позики укладений Д. не в інтересах сім'ї, за відсутності письмової згоди його дружини, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про відсутність підстав для поділу боргових зобов'язань, що виникли на підставі вказаного договору позики.

Постанова КЦС ВС від 24 листопада 2021 року у справі № 675/347/18-ц

(розписка не підтверджує використання позичених коштів на цілі, зазначені у цій розписці)

Частина II

Суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, відмовляючи позивачці у задоволенні вимог щодо стягнення з відповідача 3 922 270,50 грн грошової компенсації за відчужені транспортні засоби, виходив із того, що ці транспортні засоби придбані відповідачем як фізичною особою – підприємцем, хоча й під час шлюбу, але не за спільні кошти подружжя, а за кошти, що одержані ним від третіх осіб.

Спростовуючи презумпцію спільного сумісного майна в частині транспортних засобів, Д. вказував на те, що протягом 2012–2015 років він як фізична особа – підприємець укладав із третіми особами договори позики (поворотної фінансової допомоги), за умовами яких останні позичали йому грошові кошти для придбання транспортних засобів і механізмів на певний строк, а він зобов'язався повернути ці кошти.

Висновки Верховного Суду. Визначаючи вказані транспортні засоби особистою приватною власністю Д., суди не звернули уваги на те, що ці договори не можуть спростувати презумпцію спільного сумісного майна подружжя. Відповідачем не доведено належними та допустимими доказами, що отримані кошти за договорами позики використані ним за призначенням, тобто на придбання транспортних засобів. Сам по собі факт зазначення у розписках про ціль позики, безумовно не свідчить про те, що позика витрачена на придбання вказаних транспортних засобів.

У матеріалах справи відсутні докази про реальне виконання вказаних договорів позики. П'ять із шести вказаних договорів позики укладені строком до 31 березня 2018 року, проте відсутні будь-які докази повернення Д. вказаних позик у строк, визначений ними, що у свою чергу свідчить про безгрошовість таких позик.

Постанова КЦС ВС від 24 листопада 2021 року у справі № 675/347/18-ц

(кошти отримані готівкою не відображені у податковій звітності)

Частина III

Суди не врахували, що відповідачем як фізичною особою – підприємцем, підписані договори позики (поворотної фінансової допомоги) протягом 2011 – 2017 років на загальну суму 43 473 000 грн. До вказаних договорів Д. написав розписки про отримання відповідних сум готівкою. Проте такі операції з коштами не відображені в податкових звітностях. Внесення коштів до статутних капіталів є господарською операцією, а отже, відповідач, заперечуючи проти вимог позивача не надав доказів, що підтверджують проведення такої операції.

Враховуючи те, що статутний капітал ПП «Е» сформований 31 грудня 2011 року, а грошові договори фінансової позики укладені після вказаної дати, Верховний Суд дійшов висновку про відсутність підстав вважати, що грошові кошти, внесені до статутного капіталу цього підприємства, належать на праві особистої приватної власності відповідачу. Довідка, складена відповідачем як директором щодо періоду внесення цих коштів до статутних капіталів, надана на запит адвоката, не підтверджує вказаних обставин та не є первинним бухгалтерським документом, а є доказом, створеним самим відповідачем, тому суд має обґрунтовані підстави оцінити такий доказ критично.

Отже, суди попередніх інстанцій необґрунтовано поклали тягар доказування презумпції права спільної сумісної власності подружжя на позивачку, тоді як саме відповідач як особа, яка заперечує наявність цієї презумпції спільності майна, повинен довести придбання такого майна за особисті кошти.

На розгляді ОП КЦС перебуває справа № 523/8641/15

(чи обов'язкова участі іпотекодержателя у справі про поділ майна подружжя)

Справу передано у зв'язку з необхідністю відступу від висновку щодо застосування статті 23 Закону України «Про іпотеку», зокрема щодо обов'язковості залучення іпотекодержателя у спорах про поділ майна подружжя, оскільки після визнання за одним із подружжя права власності на 1/2 частини спірного майна іпотека не припиняється, інший з подружжя набуває статусу іпотекодавця і несе всі його обов'язки за іпотечним договором, у тому обсязі і на тих умовах, що існували до визначення його частки у спільному майні, яке є предметом іпотеки. У результаті поділу майна подружжя шляхом визначення часток кожного із подружжя відбувається зміна режиму права спільної власності — зі спільної сумісної власності на спільну часткову власність, що не порушує права іпотекодержателя, а тому його залучення до участі у справі не є обов'язковим.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!